

Vlaamse Woonraad

Strategische Adviesraad

Vlaamse Woonraad

Koning Albert II-laan 19 bus 23
1210 Brussel
vlaamse.woonraad@rwo.vlaanderen.be
www.vlaamsewoonraad.be

Advies 2015/13

datum	19 november 2015
bestemming	De Heer Geert Bourgeois, Minister President van de Vlaamse Regering
kopie	Mevrouw Liesbeth Homans, Viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Binnenlands Bestuur, Inburgering, Wonen, Gelijke Kansen en Armoedebestrijding
onderwerp	Advies over de visienota een langetermijnstrategie voor Vlaanderen

1. Situering

Op 18 september 2015 hechtte de Vlaamse Regering haar principiële goedkeuring aan de visienota langetermijnstrategie voor Vlaanderen. De Vlaamse Woonraad werd hierover op 25 september 2015 om advies gevraagd. Voorliggend advies werd op 19 november door de Vlaamse Woonraad goedgekeurd en bezorgd aan de Minister President en de minister bevoegd voor Wonen.

2. Visienota 2050

De visienota vertrekt vanuit de omgevingsanalyse waarin een aantal cruciale en ingrijpende trends worden beschreven. Deze trends hebben een internationale dimensie, en zijn divers van aard (economisch, ecologisch, technologisch, demografische edm). De trends vormen een uitdaging voor zowel Vlaanderen als de wereld. Ze bieden perspectieven, maar brengen evenzeer een aantal onzekerheden en moeilijkheden met zich mee.

De toekomstvisie ambieert het creëren van welvaart en welzijn voor Vlaanderen op een slimme, innovatieve en duurzame manier in een sociaal, open, veerkrachtig en

internationaal Vlaanderen waarin iedereen kan meetellen. Deze ambitie steunt op de drie pijlers van duurzame ontwikkeling. De economische, ecologische en sociaal-culturele ontwikkeling van de samenleving moet hand in hand kunnen samengaan. De toekomstvisie geldt eveneens als langetermijnvisie duurzame ontwikkeling zoals bepaald in het decreet duurzame ontwikkeling.

De toekomstvisie wordt vertaald in een negental thema's die globaal de behoeften van de samenleving dekken. De thema's bestrijken diverse domeinen zoals drijvende kennisontwikkeling, zorg voor de mens, omgang met materialen, duurzame voedselketen, wonen in een aangename omgeving Per thema wordt de visie 2050 geformuleerd, samen met de kansen en de uitdagingen die per thema een rol spelen.

De visienota vertrekt van de maakbaarheid van de samenleving en de mogelijkheid om de toekomst voor te bereiden. Vanuit de thema's worden een aantal transitieprioriteiten vooropgesteld. Deze transities grijpen structureel in op de samenleving, en zetten de richting uit om de visie 2050 te bewerkstelligen. Transities worden voorzien onder meer om de sprong naar industrie 4.0 te kunnen maken, te kunnen zorgen voor een fundamentele energietransitie, een circulaire economie te realiseren edm.

3. Bespreking van de visienota

3.1. Algemeen

Een samenleving is steeds in evolutie. Technologische vernieuwing, mondialisering, individualisering en andere ontwikkelingen maken het noodzakelijk na te denken over de toekomst, onder meer over het gewenste maatschappijbeeld en welke plaats de mens hierin moet of kan innemen. In de visienota wordt aangegeven dat men geen volledig zicht kan hebben op alle toekomstige ontwikkelingen of uitdagingen, bijvoorbeeld omwille van ingrijpende technologische vernieuwingen. Deze laatste bieden ongetwijfeld kansen maar kunnen evenzeer een radicale ommezwaai inluiden voor economie, mens of samenleving (wat bedreigend kan zijn naar bestaande structuren, instituties of zekerheden). Ondanks deze moeilijkheden wordt in de visienota een gewenst toekomstbeeld vooropgesteld waarbij de duurzaamheidsprincipes centraal worden gesteld.

De Raad meent dat pro actief nadenken over de huidige en toekomstige ambities die de samenleving wenst te realiseren, zonder meer waardevol is. De geformuleerde ambities kunnen als referentiekader en sturingskader fungeren om op hoofdlijnen beleidsbeslissingen richting te geven (ook in geval onverwachte wendingen zich aandienen). De Vlaamse Woonraad onderschrijft evenzeer de principiële keuze om de ambitie op de duurzaamheidsprincipes te stoelen. Anderzijds meent de Raad dat naarmate het tijdsperspectief voor de realisatie van de beleidsambities ruimer wordt genomen, de graad van onzekerheid over de condities waarin deze ambities moeten worden gerealiseerd, eveneens toeneemt (wat op zijn beurt de realisatie van de ambitie

zelf onzeker kan maken). Volgens de Raad kan geopteerd worden voor een meer accuraat tijdsperspectief waarbij de realisatie van de ambities met minder onzekerheden wordt omringd. Mogelijk kunnen hiertoe eveneens tussendoelen worden overwogen.

3.2. Beleidscontext internationaal en gewestelijk

De visienota vertrekt van de trends en uitdagingen met een wereldwijde draagwijdte en impact (cf. de klimaatwijziging, wijziging economische centra...). Een dergelijke benadering en invalshoek is volgens de Raad aangewezen, maar toont tegelijk de beperkte mogelijkheden van een regionale visie en aanpak aan. Gegeven deze internationale dimensie van de uitdagingen, kan Vlaanderen deze uitdagingen niet alleen beredderen. Mede daarom is het van belang dat de geformuleerde visie en de aanpak kan aansluiten op wat hieromtrent op internationale fora wordt ontwikkeld. In dit verband worden in de visienota wel de VN doelstellingen 2030 aangehaald en onderschreven.

Het is de Raad niet duidelijk of in het vervolgtraject, in het bijzonder de vooropgestelde transitieprioriteiten, een internationale dimensie in de aanpak wordt voorzien, en hoe deze dan vorm kan krijgen. Zo is de verhouding met de onderschreven VN doelstellingen niet uitgeklaard (nu in de visienota geen tussendoelen en tijdsperspectief 2030 worden voorzien). Daarnaast lijkt het de Raad van belang om de vooropgestelde visie en aanpak te kunnen uitwerken in Europees en federaal verband, om een op elkaar afgestemde aanpak te kunnen bewerkstelligen. De internationale pendant en de internationale inbedding lijken dan ook kritische succesfactoren om de uitdagingen aan te gaan (het spreekt voor zich dat hiertoe internationale organisaties met voldoende zeggingskracht cruciaal zijn). Het lijkt de Raad aangewezen om in de visienota hier ruimere aandacht aan te verlenen.

Omgekeerd zijn voor Vlaanderen op diverse domeinen meerdere beleidsplannen uitgewerkt (mobiliteit, klimaat edm), andere zijn in opmaak (ruimte). Daarnaast is het Pact 2020 opgemaakt, als een meer overkoepelend geheel van waaruit socio-economische en maatschappelijke doelstellingen werden geformuleerd. Het is de Raad niet geheel duidelijk of deze beleidsplannen kunnen of moeten worden ingepast in de visie 2050 (in het bijzonder in de aanpak die zal worden uitgezet in de transitieprioriteiten). De Raad is er van overtuigd dat een coördinatie en een geïntegreerde aanpak noodzakelijk zijn, en mogelijk kan hier verduidelijking worden aangebracht.

In de visienota wordt tenslotte gesteld dat de nota geldt als langetermijnvisie voor de duurzame ontwikkeling. In dit verband gelden de bepalingen het decreet van 18 juli 2008 en dient de continuïteit te worden verzekerd (onder meer via een eigen programma op de uitgavenbegroting en concretisering via doelstellingen). De Raad vraagt hoe dit concreet kan worden verwezenlijkt (daar de visienota net een ruim tijdsperspectief hanteert en niet naar doelstellingen is gespecificeerd).

3.3. Thema's en transitieprioriteiten

De Raad kan instemmen met de verschillende thema's die de (huidige) beleidsdomeinen overstijgen. Hierbij is het de bedoeling om de thema's maximaal te oriënteren op maatschappelijke behoeften. In de visienota wordt telkens de ambitie en het gewenste toekomstbeeld geformuleerd (naast kansen en uitdagingen). Het toekomstbeeld wordt eerder ideaaltypisch en optimistisch beschreven. De Raad meent dat het toekomstbeeld te weinig is uitgewerkt vanuit de bestaande problemen en /of uitdagingen. Ook op vlak van wonen wordt in het toekomstbeeld abstractie gemaakt van de bestaande problemen. Bovendien komen volgens de Raad in de omschrijving de duurzaamheidsprincipes niet voldoende tot uiting, terwijl deze voor de toekomstvisie als rode draad worden voorgesteld. De Raad meent dat het aangewezen is de ambitie per thema naar de diverse pijlers duurzaamheidsprincipes te expliciteren. In het bijzonder vraagt de Raad aandacht voor de sociaal-culturele pijler die in het geheel onderbelicht lijkt.

De Raad meent dat inhoudelijk de nadruk voornamelijk ligt op de technologisch economische ontwikkelingen, en kansen en uitdagingen worden in de diverse thema's vanuit dit perspectief beschreven. Hoewel deze aspecten in een toekomstvisie uiteraard van cruciaal belang zijn, moeten ze gelijkwaardig zijn aan de sociaal maatschappelijke component van duurzaamheid (en er niet de bovenhand op krijgen). Het is bovendien niet denkbeeldig dat technologisch en economische ontwikkelingen een bijkomende vorm van dualiteit in de samenleving kunnen teweeg brengen. Mede daarom acht de Raad het van belang blijvend in te zetten op de (vooropgestelde) inclusieve samenleving waar iedereen meetelt. De Raad vraagt dit in de visienota sterker te willen uitwerken.

In het laatste luik worden transitieprioriteiten geformuleerd. Het is in dit verband niet geheel duidelijk hoe de thema's die niet in de transitieprioriteiten worden opgenomen een vervolg zullen krijgen (in het bijzonder is dit het geval voor het thema wonen dat niet in de transitieprioriteiten is opgenomen, terwijl volgens de Raad hiertoe voldoende redenen zijn - zie verder). De transitieprioriteiten vormen de speerpunten om het vervolgtraject gestalte te geven, en vereisen alvast verdere uitwerking en een planmatige aanpak. Ook hier wenst de Raad in de verdere concretisering het belang van de duurzaamheidsprincipes te benadrukken.

3.4. Wonen en woongerelateerde thema's

Thema wonen in een aantrekkelijke omgeving

In dit thema wordt vooropgesteld dat Vlamingen in levendige wijken en steden wonen met goede sociale cohesie. Wijken en steden gelden als broedplaatsen voor sociale innovatie. Steden zijn smart cities die met digitale technologie behoeften en functies verbinden. Diverse woonvormen zijn beschikbaar, betaalbaar en toegankelijk. De technologie en de innovatieve technieken worden in dit domein volop aangewend.

Algemeen meent de Raad dat de ideaaltypisch geformuleerde ambitie veraf staat van de woonproblematiek en de uitdagingen. In het bijzonder is voor de zwakkere huishoudens het wonen problematisch, en dit zal allicht ook in de toekomst zo blijven. Volgens de Raad moet het thema wonen meer rekening houden met de probleemanalyse. Daarnaast moet worden aangegeven hoe de ambitie van de inclusieve samenleving kan worden bewerkstelligd.

Het thema wonen benadrukt vooral de ruimtelijke component en de technische / technologische aspecten (zoals aanpasbaar bouwen en verbinding van behoeften en functies). Tevens worden voornamelijk de (positieve) mogelijkheden van wijken en steden in de verf gezet, onder meer inzake sociale cohesie en innovatie. De Raad ontkent niet dit technologisch, sociaal en innovatief potentieel, maar meent dat het thema voor wonen voornamelijk een andere invalshoek vergt. Bovendien moet volgens de Raad de stedelijkheid in de specifieke ruimtelijke context van Vlaanderen worden belicht (de specifiek ruimtelijke nederzettingsstructuur vereist aangepaste concepten en benaderingswijzen, zoals de nabijheid).

Een specifieke uitdaging betreft de nood aan een substantieel bijkomend woonaanbod (omwille van de demografische ontwikkelingen). Dit zal implicaties hebben voor het stedelijk beleid, het nederzettings- en ruimtelijk beleid. Tevens vormt de transformatie van het bestaand woonaanbod een ruimtelijke en sociale uitdaging. In dit verband kan worden verwezen naar het in opmaak zijnde beleidsplan Ruimte Vlaanderen en het Woonbeleidsplan. Deze beleidsplannen zullen op korte termijn mede de toekomstige leef en woonwereld van de Vlamingen op hoofdlijnen bepalen. Hierbij dringen zich nu reeds cruciale keuzes op (onder meer wat de vrijwaring van de open ruimte betreft), en deze zullen mede het ambitieniveau 2050 en de haalbaarheid ervan kleuren. De Raad vraagt hierbij om op korte termijn de duurzame en cruciale keuzes te willen maken (die in lijn met elkaar liggen), en die een brug kunnen slaan naar de visie 2050.

Inzonderheid wenst de Raad de moeilijkheden te benadrukken voor een deel van de huishoudens om het recht op wonen te realiseren. De problematiek van huishoudens met woonnood is vaak gekoppeld aan socio-economische achterstelling of andere problemen. In het Vlaamse Woonbeleid gaat bijzondere beleidsaandacht uit naar deze doelgroep (een keuze die de Raad ten volle ondersteunt). Op dit vlak meent de Raad dat de visienota (meer bepaald in het thema wonen) te weinig ambitie uitstraalt. Daarom meent de Raad dat de vooropgestelde keuze voor een inclusieve samenleving, waar iedereen meetelt, ook moet doorwerken in het thema wonen. Er wordt in de visie 2050 aangehaald dat diverse woonvormen beschikbaar betaalbaar en toegankelijk zijn (waarbij iedereen een duurzame woonruimte kan betrekken). Dit lijkt eerder optimistisch geformuleerd en de Raad vraagt te willen aangeven hoe dit kan worden bewerkstelligd. Hoe wordt bijvoorbeeld aangekeken tegen het probleem van wonen in armoede of dakloosheid in 2050, of het aanbodtekort aan betaalbare kwalitatieve (huur)woningen? Zoals gesteld onderschrijft de Raad de ambitie van een inclusieve samenleving, en vraagt hiertoe een uitwerking rekening houdend met de sociale component van de woonproblematiek. De Raad heeft in verschillende adviezen reeds gepleit om de woonrechtbenadering

prominenter in het woonbeleid op te nemen¹. Dit kan volgens de Raad als een fundamentele pijler voor een ambitieus woonbeleid met horizon 2050 gelden.

Thema's met impact op het wonen

In de visienota worden diverse thema's aangehaald waarvan de ambitie en de invulling ervan het wonen (en het woonbeleid) aanbelangen, onder meer inzake de koolstofarme samenleving (energie), mobiliteit...

In het thema koolstofarme samenleving wordt in de visie 2050 het patrimonium voorgesteld als energiezuinig, beter benut, en diepgaand gerenoveerd. Hierbij zal ook worden ingezet op vormen van collectieve aanpak zoals wijkrenovatie. In de ambitie worden de technologische verbeteringen aangehaald die dit mede kunnen bewerkstelligen. Wat betreft het woonpatrimonium heeft de Raad in diverse adviezen gepleit voor een fundamenteel wijzigend beleid. Het staat voor de Raad vast dat het bestaande woningpatrimonium in sterke mate moet worden getransformeerd, wat een planmatige aanpak vergt met aandacht voor de sociale gevolgen. Dit zowel om een meer kwalitatief en duurzaam woonpatrimonium te realiseren (op vlak van energie en op vlak van woningkwaliteit), als om in te spelen op de wijzigende behoeftes (onder meer door vergrijzing en gezinsverdunding).² De Raad vraagt dan ook om de geformuleerde ambitie voldoende breed te willen houden en aandacht te willen verlenen aan de sociale gevolgen van de opwaardering. Om de vooropgestelde ambitie waar te kunnen waarmaken meent de Raad dat op korte en middellange termijn een strategie en een aanpak moeten worden ontwikkeld (met duidelijke doelstellingen, een plan van aanpak en een tijdspad). De Raad benadrukt dat het renovatiepact hierbij alvast een eerste stap vormt.

In het thema mobiliteit wordt aandacht geschonken aan een beleid dat rekening houdt met de optimale leefkwaliteit en woonomgeving. Technologische verbeteringen, specifieke inplanting met goede verknoping van de mobiliteitsstructuren worden vooropgesteld, en gaan samen met het respect voor de ecosysteemgrenzen. In dit verband heeft de Raad gepleit voor een wijzigend nederzettings- en ruimtelijk beleid dat niet meer resulteert in versterkende negatieve effecten op vlak van ruimte, mobiliteit, energie³. Een geïntegreerd beleid is noodzakelijk om deze gezamenlijke doelstelling te kunnen bewerkstelligen. De Raad beklemtoont hierbij de nood aan een fundamentele ommezwaai en stijlbreuk⁴. De Raad meent dat de huidige problematiek veelzijdig is en mist in de visienota kritische succesfactoren om vanuit de problematiek de vooropgestelde ambitie waar te kunnen maken.

¹ Vlaamse Woonraad (2013), Naar een versterkt recht op wonen (Advies 2013/17).

² Vlaamse Woonraad (2014), tijd voor keuzes (Advies 2014/02)

³ Vlaamse Woonraad (2012), Advies Ruimte en Wonen (Advies 2012/11)

⁴ Idem.